

УДК : 338.24.021.8 : 637.134

О. Харіна, асп. (КНУ імені Тараса Шевченка)

ЯКІСТЬ МОЛОЧНОЇ ПРОДУКЦІЇ ЯК ОБ'ЄКТ ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНОГО РЕГУЛЮВАННЯ

Висвітлено основні тенденції розвитку молочного господарства України, розглянуто проблему низької якості вітчизняних молочних продуктів, виявлено чинники, що на неї негативно впливають. Обґрунтовано необхідність удосконалення механізму державного еколого-економічного регулювання українського ринку молочних продуктів.

Ключові слова: еколого-економічне регулювання, молочні продукти, якість, стандарти.

Освещены основные тенденции развития молочного хозяйства, рассмотрена проблема низкого качества отечественных молочных продуктов, выявлены факторы, негативно влияющие на неё. Обоснована необходимость совершенствования государственного эколого-экономического регулирования украинского рынка молочных продуктов.

Ключевые слова: эколого-экономическое регулирование, молочные продукты, качество, стандарты.

The article highlights the main trends of development of dairy farming; consider the problem of poor quality of domestic dairy products, identified factors that negatively affect it. The necessity of improving the state of ecological and economic regulation of the Ukrainian market of dairy products.

Key words: ecological-economic regulation, dairy products, quality, standards.

Антропогенне та техногенне навантаження на навколишнє природне середовище в Україні у кілька разів перевищує відповідні показники розвинених країн світу. За останні роки через стрімке збільшення масштабів забруднення земельних, водних, повітряних та інших ресурсів, потепління клімату, спричинених значним зростанням чисельності населення та обсягів виробництва, підвищується економічне, екологічне і соціальне значення довкілля. У свою чергу якість продукції сільського господарства та харчової промисловості також має бути кращою, адже людство не може активно жити і високопродуктивно працювати без високоякісного харчування.

Однією з провідних ланок агропромислового комплексу нашої держави є її молокопереробна галузь, основне завдання якої полягає в забезпеченні населення високоякісними продуктами харчування. Варто зазначити, що саме молоко і молочна продукція є стратегічно важливими товарами, попит на які зростає як в Україні, так і в усьому світі.

Невідповідність механізму еколого-економічного регулювання молочними підприємствами держави тенденціям і особливостям розвитку ринку молочної продукції, відсутність дієвого контролю за її якістю та відповідністю всім міжнародним та європейським стандартам (ISO, HACCP) в останні десятиліття призвели до сучасних диспропорцій, відставання від світового рівня. Розгляд питань, що пов'язані із поліпшенням державного еколого-економічного регулювання якості молочної продукції та створенням інтегрованої системи врахування екологічних чинників у процесі економічного розвитку є надзвичайно актуальними, враховуючи кризовий стан економіки нашої держави.

Дослідженню еколого-економічних аспектів суспільної діяльності, вивченню теоретичних, методичних і практичних аспектів розвитку та становлення молокопереробної промисловості України присвячені праці багатьох вітчизняних учених-економістів, зокрема, М. Галеєва, М. Гейця, С. Кваші, М. Малика, П. Саблука, В. Чагаровського [3]. Слід зазначити, що наукова і прикладна проблематика формування ринку молока та молочних продуктів, дослідження ефективності його функціонування постійно знаходиться в полі зору як вітчизняних, так і зарубіжних науковців. Вагомий внесок у вирішення проблеми зробили: Т. Мостенська, М. Пархоменко, С. Чугаєвська та ін. Науковцями створено міждисциплінарно-методологічний фундамент дослідження названої проблеми, вирішено ряд методичних і прикладних аспектів. Водночас, незважаючи на наявні наукові здобутки, багатогранність і багатоаспектність даної проблематики, велика кількість її аспектів залишаються недостатньо висвітленими деякі положення, а окремі з них потребують постійного аналізу та моніторингу.

Зважаючи на те що, проблеми якості молочної продукції відповідно до міжнародних стандартів розглядаються здебільшого на загальнодержавному рівні або рівні окремого підприємства, доцільним, на нашу думку, було б вивчення цієї проблеми на рівні регіону, а саме Вінницької, Київської, Полтавської та Черкаської областей. Дані області були об'єднані нами у регіон не випадково. Відповідно до інформації Державного комітету статистики України за відповідні роки ці області були лідерами за обсягом виробництва, товарністю, якістю ("екстра", вищий та перший ґатунок) та надходженням молока на молокопереробні підприємства, за кількістю підприємств, що дотримуються у своїй діяльності міжнародних стандартів тощо.

Метою статті є визначення теоретичних і практичних аспектів функціонування вітчизняного ринку молока та молочної продукції, а також обґрунтування необхідності поліпшення державного еколого-економічного регулювання її якості переробними підприємствами. Важливість вирішення даного питання дає підставу стверджувати про необхідність проведення власного дослідження. Для досягнення цієї мети були поставлені такі завдання: розкрити тенденції розвитку молочного господарства згаданого регіону, розглянути проблеми, що виникли в молочній галузі та призвели до диспропорцій, розробити можливі напрями підвищення якості молочної продукції за допомогою впровадження ефективної інтегрованої системи еколого-економічного регулювання на переробних підприємствах. Об'єктом дослідження стала якість продукції на молокопереробних підприємствах Вінницької, Київської, Полтавської та Черкаської областей в умовах сталого розвитку держави.

Проведені дослідження свідчать, що на ринку продовольчих ресурсів молоко та молочні продукти займають одне з провідних місць. Молочний сектор є найбільш швидкозростаючим з усіх галузей агропромислового комплексу, саме тут виробляється близько 4% сукупного національного продукту. Разом із тим фактичний стан галузі, незважаючи на її надзвичайну важливість для української економіки, протягом останніх двадцяти років не тільки не відповідає потенційним можливостям, а й постійно погіршується.

На сучасному етапі господарювання українські молокопереробні підприємства постали перед рядом труднощів, адже вони не тільки ведуть жорстку боротьбу за виживання в умовах мінливих споживчих відносин, а й потерпають від нестачі фінансових і сировинних ресурсів. Наразі ринок молочних продуктів можна охарактеризувати недостатньою кількістю якісного сировинного матеріалу на фоні щорічного зниження поголів'я корів та низької їх продуктивності, значним коливанням цін на сировину і готову продукцію, зменшенням обсягів споживання молочних

продуктів тощо. Так, в останні два роки, за словами голови Ради директорів Співки молочних підприємств України В.П. Чагаровського, галузь взагалі переживає реальну стагнацію: "..., бо навіть у 2009 р., у розпал кризи, спад виробництва у молочній галузі порівняно з 2008 р. становив усього 5%" [3, с.31].

Аналіз інформації Державного комітету статистики України за 1991-2011 рр.по Україні, та зокрема в обраному нами свідчить про тенденцію до зменшення кількості корів і обсягів виробництва молока, а разом з тим і скорочення якісної молочної сировинної бази. Це під-

тверджує стрімке зниження поголів'я великої рогатої худоби (в усіх категоріях господарств). Так, по Україні у 2011 р. (4494,4 тис. голів), порівняно з 1991 р. (24623,4 тис. голів) воно скоротилося майже в 5,4 раза, а в регіоні – у 6,1 раза. Валовий надій молока по Україні у 2011 р. порівняно з 1991 р. також зменшився більш як на половину. Порівнюючи обраний регіон з іншими областями України (рис.1), бачимо, що у 2011 р.на нього припадає найбільша за обсягами закупівля молока переробними підприємствами, а саме 1608,1 тис. тонн.

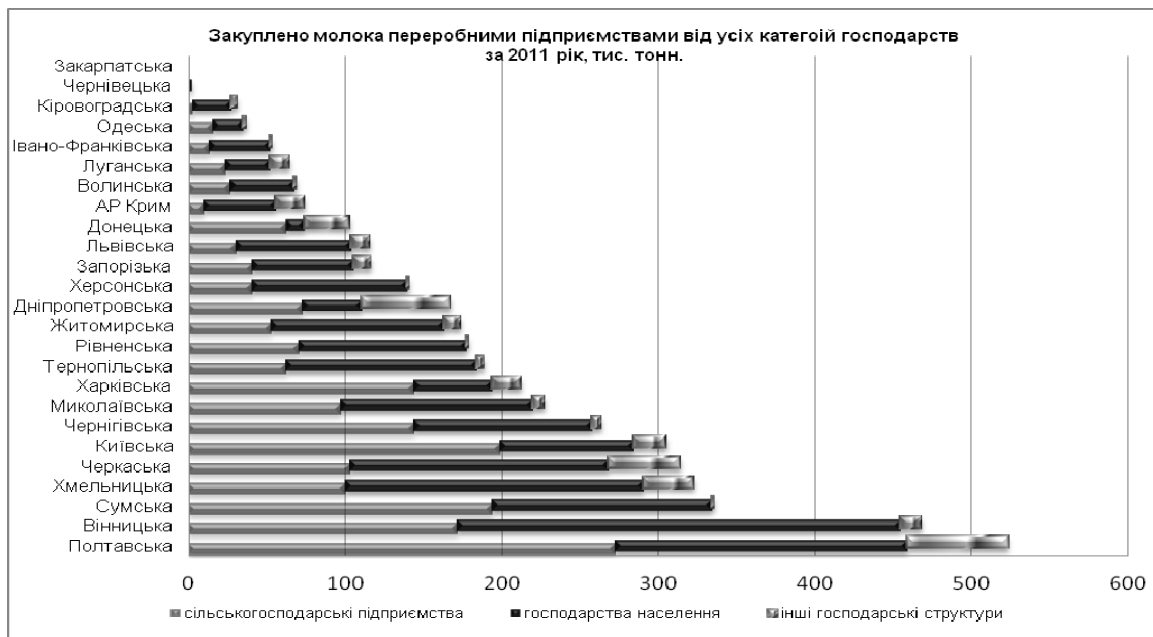

Рис. 1. Обсяги закупівлі молока переробними підприємствами від усіх категорій господарств за 2011 р. тис. тонн.*

* Джерело: дані Державного комітету статистики України.

Найбільші обсяги молока (від 523,1 до 263,5 тис. тонн) надійшли на переробні підприємства від господарств Полтавської, Вінницької, Сумської, Хмельницької, Черкаської, Київської та Чернігівської областей. В цілому по Україні від усіх категорій господарств було закуплено 4473 тис. тонни молока. Молочна продукція належить до пріоритетних товарів у споживчому кошику більшості споживачів, адже не тільки підвищує стійкість людського організму до різних захворювань, а й має дієтичні та лікувальні властивості. Якість молока є найважливішим чинником подальшого виробництва високоякісної молочної продукції. У господарствах Вінницької, Київської, Полтавської та Черкаської областей якість молочної продукції контролюється в першу чергу переробними підприємствами. Відповідно до інформації Державного комітету статистики України за 2010-2011 рр. за якість та товарністю молока в господарствах населення ці області також посіли провідні місця. Так, за товарністю молока Черкаська (65%), Полтавська (44%) та Вінницька (39%) області отримали найбільші відсотки (рис. 2).

Контроль якості надходження молока на підприємства здійснюється для того, щоб гарантувати відповідність молока державним стандартам, а також щоб забезпечити заготівлю високоякісного молока для виробництва різних видів молочної продукції. У свою чергу молочна продукція вважатиметься високої якості, якщо при мінімальних витратах за час її життєвого циклу вона максимальною мірою сприятиме здоров'ю та добро-

буту людей, які були залучені до її проектування, виробництва, розподілу, споживання, обслуговування й відновлення, і це все відбуватиметься за умови мінімальних витрат енергії та інших ресурсів при толерантному впливі на навколишнє середовище і суспільство.

Проведені нами дослідження також показали, що конкурентоспроможність переробних підприємств прямо пропорційно залежить від якості сировини, а також обсягів виробництва та асортименту молочної продукції. Нині, ринок диктує нові умови щодо якості виробництва молочної продукції. Це пов'язано з тим, що в умовах фінансової кризи виживання будь-якого підприємства, його стійке становище на ринку товарів і послуг визначається рівнем конкурентоспроможності. Останнім часом дедалі більше уваги приділяється не тільки якості продукції, але якості навколишнього природного середовища при виробництві. Низький рівень стає передумовою для незадовільних оцінок якості та зниження конкурентоспроможності підприємства загалом.

Піклуючись про якість своєї продукції, а також про захист навколишнього середовища більшість молокопереробних підприємств Київської, Вінницької, Полтавської та Черкаської областей (зокрема Яготинський маслозавод, "Вімм-Білл-Данн України", "Люстдорф", "Канівський маслосирзавод", "КАГМА") сертифікували свою діяльність відповідно до трьох міжнародних стандартів, а саме: ISO 9001 – системи управління якістю, ISO 22000 – системи управління якістю харчової продукції, ISO 14001 – системи екологічного управління.

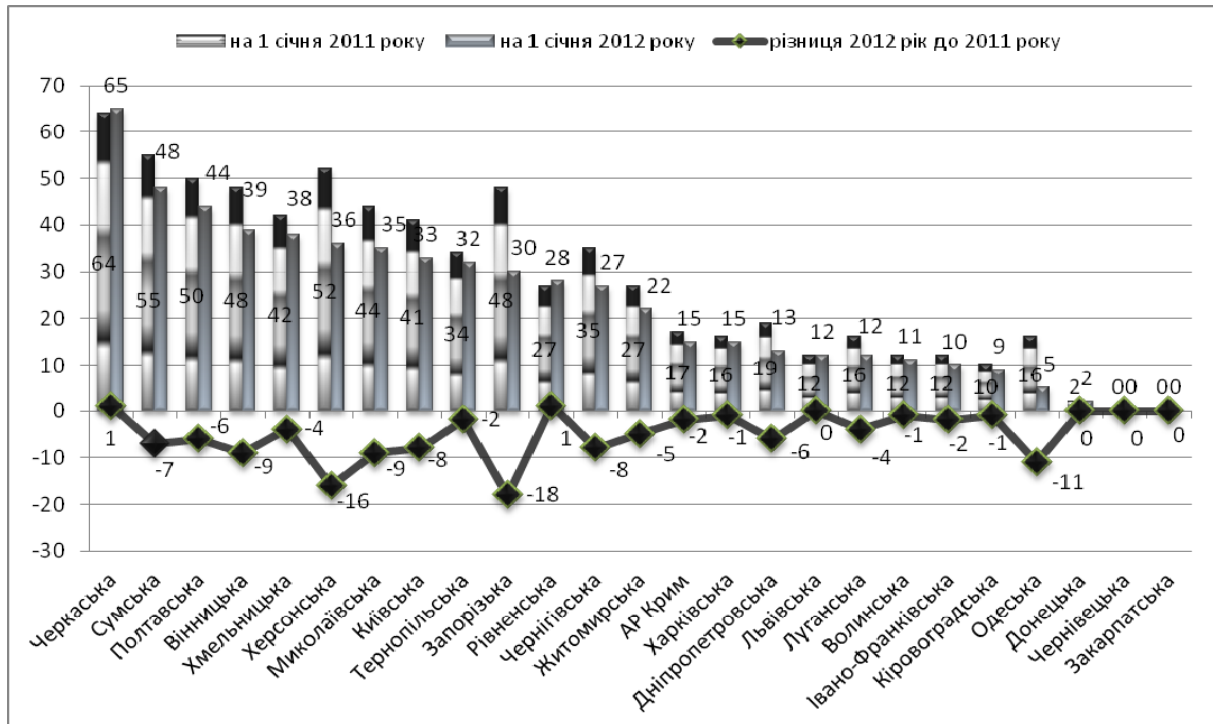

Рис. 2 Товарність молока в господарствах населення за 2011 рік, %*

* Джерело: дані Державного комітету статистики України.

Щодо безпечності молочних продуктів, то вона на підприємствах має гарантуватися відповідністю нормам законодавства: споживчого, санітарно-епідеміологічного, про стандартизацію, сертифікацію адміністративного та ін. Однак, нові економічні умови, необхідність інтеграції в європейську та міжнародну економіку виявили суттєві недоліки чинних стандартів порівняно зі стандартами ISO, Кодексом Аліментаріус та Директивами ЄС щодо безпеки харчових продуктів, введення в стандарти показників, які б свідчили про фальсифіковану продукцію, а також розробки стандартів і методів дослідження безпечності продуктів для здоров'я.

Як і раніше, відсутній дієвий механізм державного контролю якості молочної продукції. Саме тому варто зосередити увагу на впровадженні інтегрованої системи еколого-економічного регулювання, яка буде включати в себе ряд необхідних показників, що визначатимуть якість виробленої молочної продукції, чинників, що на неї впливають, витрати підприємства на охорону навколишнього середовища, здоров'я та безпеку громадян тощо.

Отже, для забезпечення населення якісною і безпечною молочною продукцією, Уряду України, по-перше, необхідно створити сприятливі умови для високопродуктивної діяльності науково-дослідних установ, тобто повністю завершити формування законів щодо харчового законодавства, гармонізувати його з міжнародними та європейськими стандартами і вимогами, забезпечити належне фінансування наукових досліджень з проблем забезпечення та підвищення якості молочної продукції.

По-друге, потрібно організувати виробництво екологічно чистої продукції за прогресивними енерго- та ресурсозберігаючими технологіями та впровадити інтег-

ровану систему еколого-економічного регулювання на молокопереробних підприємствах.

По-третє, здійснювати ефективний контроль і моніторинг з боку державних контролюючих органів за якістю споживання молочних продуктів населенням відповідно до вимог міжнародних стандартів. Держава має забезпечувати захист споживачів від неякісної продукції на основі моніторингу ринку.

По-четверте, створити чітку та зрозумілу систему заохочення виробляти якісну молочну продукцію, щоб у подальшому знизити обсяги екологічних втрат на молокопереробних підприємствах та дбати про якість навколишнього природного середовища. Також доцільно було б впровадити систему інформування та формування національної свідомості з питань якості та безпеки харчових продуктів.

Реалізація зазначених заходів сприятиме здійсненню оптимістичних перспектив функціонування вітчизняної молочної галузі та поліпшенню якості виробленої продукції, що, в свою чергу, дозволить Україні посісти гідне місце на світовому ринку.

1. Глосарій зеленого бізнесу: українсько-німецько-російсько-англійський // В. Базилевич, Д. Вальтер, Хартманн В. та ін.; наук. Ред.: В. Базилевич, Д. Вальтер. – К.: Знання, 2010. – 518 с.
2. Статистичний бюлетень України "Пронадходження продукції тваринництва на переробні підприємства" за 2003-2011 роки // Головне управління статистики у Київській області. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.oblstat.kiev.ua/content/p.php3?lang=1&c=456>.
3. Чагаровський В.П. Рецепти подолання стагнації молочної галузі України: консолідація активів, створення виробничих кооперативів, державний контроль якості, підвищення ролі фахових громадських об'єднань та однакові для всіх правила // Всеукраїнський щоквартальний журнал "Молоко і ферма". 2010. – № 3, груд. – Умань. – С. 30-35.
4. Christoph Knill. Europäische Umweltpolitik. Steuerungsprobleme und Regulierungsmuster im Mehrebenensystem. – GWV Fachverlage GmbH, Wiesbaden, 2008. – 240 p.

Надійшла до редколегії 25.06.12